

A CIGÁNYSORS REGÉNYE

LAKATOS MENYHÉRT: *Füstös képek*.
Magvető, Budapest, 1975.

Az olvasó érdeklődését nemcsak a regény tárgya, hanem a regény szerzője is különösen felkelti. Lakatos Menyhért nagyon messziről és nagyon mélyről indult el és nagy utat tett meg, amíg e könyv megírásáig eljutott. És ehhez nagy szerencse, kitartás és számos kedvező körülmény összejátszása kellett. De ez a hosszú és nehéz út, ez a megélt nehéz élet adta meg az írásnak azt a biztonságát és mértéktartó józanságát, amely csak az igazi, kiforrott írók ritka tulajdonsága.

Érthető is volt az a nagy várakozás és izgalom, amellyel számos olvasó e művet kezébe vette. A magyar irodalomban ugyanis még nem született cigányregény és a cigányokról nincs is hiteles, irodalmilag is helytálló és maradandó tanúvallomás. E könyv tehát nemcsak egy ismeretlen és számunkra távoli kontinenst és egzotikus világot mutat be, hanem egyúttal jelentős alkotást ad.

És amikor örömmel és szeretettel köszöntjük, akkor nem csupán a váratlan és különös újdonságot üdvözljük, hanem a szerzőt is, aki bár igen későn szólalt meg (49 éves korában jelent meg e könyve), máris érett íróként lépett elénk. Ha tehát elsőnek az önéletrajzi regény formáját választotta, ezt minden bizonnyal azért is tette, mert e formában szólhat a leghitelesebben és a legközvetlenebbül az életéről, a cigányság sorsáról és társadalmi helyzetéről. És itt beszélhet a legközvetlenebbül a maga hosszú és nehéz életéről és tapasztalatairól. Regényének irodalmi varázsa és emberi hitele abban van, hogy belülről látja és éli át ezt az életet és mindezt irodalmilag hiteles hangon mondja el.

Lakatos Menyhért 1926-ban született és igen hosszú utat tett meg, amíg eljutott e könyv megírásáig és kiadásáig. De a megtett útról írott első híradása máris arról tanúskodik, hogy kész és kiforrott író, aki már első könyvében is olyan művészi hiteles és rangú alkotással lépett elénk, amelyet nagyon sok, igazán tehetséges és beérkezett író is megirigyelhetne. Írói tehetségének az ereje és általános jellemvonása a mesélőkészség, a mértéktartó elbeszélés. Igazi vérbő realistával találkozunk e kötet lapjain, aki az élet minden jelenségét és tényét méltó formában és hittel tudja megeleveníteni. Mert ebben a regényben pontos és irodalmilag méltó helyet kap az élet minden jelensége a maga realista és igazi emberi mivoltában.

E hétköznapi életbe keverednek a hirtelen fellobbanó ünnepek, vídamságok, babonák s a rémlátomásos világa is. És ebben a mivoltában a könyv híradás egy távoli világról is, amely itt van ugyan városaink és falvaink szomszédságában, de néha mégis oly távol áll tőlünk, mintha más földrészen volna. Mert erről a világról eddig csak a felületes híradások néha jó szándékú, de riportszerű és vázlatos villanásait kapjuk. De most ezzel a művel és írójával — reméljük — további munkáival hiteles és művésziileg is kiválóan megformált képet kapunk róla.

Ezért mondhatjuk hogy a *Füstös képek* megjelenése a magyar irodalom nagy és örvendetes eseménye. S nemcsak azért, mert szerzőjében a cigányélet és cigánysors első nagy íróját és kiforrott tehetségét, igazi realista íróját köszöntjük, aki ezt az életet és életformát irodalmilag méltóan és emberileg hitelesen tudta így ábrázolni.

Ezt azért is ki kell emelnünk, mert úgy tudjuk, hogy Lakatos Menyhért megírta e könyv folytatását is és reméljük, hogy írói munkássága csak ezután kezdődik meg igazán. Hogy további élete és munkássága milyen lesz majd, arról senki sem jósolhat teljes biztonsággal. De első könyve alapján megítélhetjük eredeti és gazdag elbeszélő tehetségét és a köznapiság életrealitásai iránti páratlan érzékét is. Ebben az írói látásban az a legcsodálatosabb, hogy minden a maga helyén és idejében szól meg és az író elbeszélése páratlan mértéktartásról tanúskodik. Az elbeszélés folyamata természetesen és egyenes vonalú. Könyvében ezért nincsenek fölösleges részletek, hosszú kanyarok és kitérések és unalmas üresjáratok sem.

Aki tehát egy ilyen könyvet ír első könyvként, arról csakis azt mondhatjuk, hogy eredeti és nagy tehetség.

Milyen kár, hogy Móricz Zsigmond vagy Veres Péter nem olvashatta ezt a könyvet! Minden bizonnyal nagy lelkesedéssel üdvözlénék a könyvet és íróját. E mű olyan időben jelent meg, amikor a népi írók és a szociális írók nemzedéke kihalóban van és sokan úgy vélik, hogy a nyomor és nincstelenség világáról már nincs mit írni, hogy onnan már nem is érkezhetsék újabb híradások.

Pedig nemcsak ez a témakör, hanem az élet minden területe tartogat még számunkra felfedezésre és feltárára váró témát és emberi sorokat. A *Füstös képek* egyúttal számos olvasónak erős sokkhatást is jelent. Mert komolyan elgondolkoztat az, hogy az emberek néha még napjainkban is úgy élnek, hogy a legapróbb hétköznapi szükségletekről is csak álmodoznak és fogalmuk sincs az emberibb élet minimumáról, az emberibb, szebb, műveltebb életformáról.

Az író nagy erénye az igazmondás és az az erkölcsi magatartás, hogy az igazság kimondását önmagunknál kell kezdeni. Aki képes saját igazságát néven nevezni, aki képes arra, hogy legfájóbb sebeit és bűneit is feltárja, csak az tud eljutni a társadalmi igazság feltáráig is. Szerzőnk e regényében kemény és kíméletlen igazságokat ír meg. És aki írói tehetségével, írói szándékával képes erre az igazságkeresésre, az a legértékesebb és legértékesebb művészi erényekkel rendelkezik.

Lakatos Menyhértnak nem volt könnyű sorsa és irigylésre méltó élete. De ahogyan szembenézett mindezzel és ítéletet mondott önmaga és mások felett, az egymagában véve is nagy harci tettnek számít. Ezért műve nagyon sok okulni- és tanulni-valót sugárzik felénk.

Egy ember mondja el benne önmagára eszmélésének a folyamatát, s ezzel arra tanít meg, hogyan követhetik mások is az útját. E könyv egy nehéz és kemény életsorsot tár fel. S erről nemcsak írni kell, de úgy vélni, hogy csak egy ilyen kemény igazságkereső hittel és szenvedéllyel lehet írni.

Lakatos Menyhért 1944 nyarán zárja le könyve cselekményét. Ekkor 18 éves volt. A németek összegyűjtik a cigányokat és a németországi haláltáborokba viszik őket, ahonnan már csak igen kevesen térhetnek vissza. De aki visszatér és megláthatja a háború utáni új világ építését, annak új életet is kell kezdenie.

A *Füstös képek* azért köszönjük örömmel és igazi elismeréssel, mert szerzőjének írói tehetsége, igazmondó embersége és kritikus élet-szemlélete fejeződik ki benne. Nagy könyv és nagy író született, és ennek csak örülni lehet.

DÉSI ÁBEL